Dr. Veysel YILDIZ
TEORİ DERGİSİ - 1998 Ocak

Sultan Galiyev Üzerine

Türkiye Siyasal Yazınında Galiyev

Türkiye siyasal yazınında Sultan Galiyev, bildiğim kadarı ile ilk kez Doğan Avcıoğlu tarafından 1966 yılında anılıyor ve ele alınıyor.[1] Bu tarihten itibaren, Galiyev'in, Ant Sosyalist Dergi'nin Ocak 1971 sayısında “Mustafa Suphi ve Yapıtı” başlıklı yazısının yayımlanmasına kadar, 1968 yılında Cemil Meriç'in ve bundan sonra 1975 yılında da Sefahattin Hilav'ın değinmelerine rastlanıyor.[2] Attilâ İlhan'ın 1981'den bu yana zaman zaman yayımlanan değinme ve değerlendirmeleri ise özellikle belirtilmelidir.[3] A. Benningsen ve S. Wimbush adlı araştırmacıların Galiyev'le ilgili araştırması C.L. Quelqeujay'ınki ile birlikte, 1995 yılında yayımladıktan sonra. Aydınlanma 1923 adlı derginin 1997 yılı 13–14. sayısında Hakan Reyhan'ın "Ulusal Sol Düşüncede Bir Öncü: Sultan Galiyev" başlıklı yazısı ile karşılaşıyoruz.[4]

Galiyev'in Yaşam Öyküsü -Sosyalist Savaşçı-

Mir Seyit Sultan Galiyev, bir Tatar köy "mualliminin oğlu olarak 1880 yılında bugünkü Başkıristan Cumhuriyeti'nde dünyaya gelir.[5] Kazan Rus-Tatar öğretmen okulunu bitirdikten sonra, çalışma hayatına bir kütüphane memuru olarak başlayıp Tolstoy'un eserlerini Tatarcaya çevirir. 1905 yılında gazeteciliğe başlar. 1914 yılma kadar birçok Tatar ve Rus gazete ve dergisinde makale ve öyküleri yayımlanır. Bu dönemde milliyetçi bir yönelimi bulunup henüz Sosyalist Devrimciler'in etkisi altındadır.

1917 Şubat Devrimi esnasında Bakû'dedir. Bu yılın Nisan'ında Moskova'da toplanan Müslüman Kongresi Yürütme Komitesi sekreterliği görevini üstlenir. Kongre tamamlandıktan sonra Kazana gider ve orada Tatar burjuvazisinin önde gelen bazı temsilcileri ile farklı görüşlerdeki sosyalistlerde oluşturulmuş burjuva demokratik siyasal bir örgüt olan Müslüman Sosyalist Komitesi'ne üye ve yönetici olur. Bu siyasal yaşamın başlangıcıdır. Sosyalist Komite'nin Temmuz 1917'de toplanan ikinci kongresinde, devrimci bir Tatar mühendisi olan Molla Nur Vahitov'la birlikte, Kerenski hükümetinin milliyetler politikasını mahkûm edip, Rusya'daki tüm milliyetler için bağımsızlık talebinde bulunur. Bu talep karar haline gelir ve oybirliği ile onaylanır. Sosyalist Komite, daha sonra, burjuva Müslüman partileriyle ilişkilerini keserek, Bolşevik Partisi'nin rehberliğinde, Ekim Devrimimin hazırlıklarına girişir.

[1] Helene Carrere d'Encausse-Stuart Schram, Asya'da Marksizm ve Milliyetçilik, Yön Yayınları, 1966, Doğan Avcıoğlu'nun önsözü.
[2] İsmet Bozdağ, Kemal Tahir'le Sohbetler, Bilgi Yayınları, 1980, Ankara; Cemil Meriç, Sosyoloji Notları ve Konferanslar, İletişim Yayınları, 1993; Selâhattin Hilav'la Konuşma, Türkiye Defteri, sayı 18, Nisan 1975.
[3] Attilâ İlhan, Hangi Atatürk, Bilgi Yayınları, 1981; Sosyalizm Asıl Şimdi, Bilgi Yayınları, 1995; Cumhuriyet gazetesi, 10 ve 14 Kasım 1997 nüshaları.
[4] Alexandre A. Bennigsen, S. Enders Wimbush, Sultan Galiyev ve Sovyetler Birliği'nde Milli Komünizm, Anahtar Kitaplar, 1995; A. Bennigsen, C.L. Quelquejay, Sultan Galiyev Üçüncü Dünya Devriminin Babası, Sosyalist Yayınları, 1995.
[5] A, Bennigsen, doğum tarihi olarak 1892 yılını veriyor.

Bu kongre ile Ekim Devrimi arasındaki dönem, Galiyev'in Bilimsel Sosyalizmi benimsediği dönemdir.

Galiyev, Kasım 1917'de, "Kazan Cumhuriyeti'nin Halk Komiserleri Konseyi'nde Milliyetler ve Milli Eğitim Halk Komiseri olarak görevlidir. Mart 1918'de Milliyetler Halk Komiserliği, Galiyev ve Nur Vahitov'un katkılarıyla hazırlanmış bir kararname ile Rus Sovyet Sosyalist Federatif Cumhuriyeti'ne bağlı Tatar-Başkır Cumihuriyeti'ni ilan eder. Daha bu dönemde, Doğu'daki toplumsal devrimin özgünlüğünü ihsas ederek şunları yazar: "Kızıl Ordu'nun tatar savaşçıları, sınıf mücadelesinin kızıl bayrağını uzak kışlaklara, Orta Asya'nın köylerine, Sibirya'nın yurtlarına ve Kafkas dağlarının ağıllarına dek götürürken, Doğu'daki toplumsal devrimin de öncülüğü görevini yerine getirdiler."[6]

Avusturya-Macaristan imparatorluk ordusunun eski askerleri olup, daha önce Rusya'ya teslim olmuş olan Çek lejyonerleri, Samara'yı ve ardından da Kazanı ele geçirirler. Nur Vahitov, bunlara karşı savaşırken tutsak düşer ve kurşuna dizilir. Böylece Tatar-Başkır Cumhuriyeti ortadan kaldırılmış olur. Doğu Rusya, Urallar ve Volga boylarında, Beyazlar'ın, Çek lejyonerlerinin ve Kolçak kuvvetlerinin devrime karşı amansız saldırıları sürerken Galiyev, Müslüman Merkez Komiserliği ve Müslüman Askeri Kurulu'nun başkanlığı görevlerinin yanı sıra, Milliyet İşleri Halk Komiserliği yayın organı Jızn Natsionalnostey'în redaktörlüğü görevini de üstlenir.[7]

Devrimci Teorisyen

Mart 1918'de Macaristan'da Sovyetler kurulur, Kasım 1918'de Viyana'da işçi ayaklanmaları baş gösterir, 1919'da Almanya'da devrim patlak verir. Ancak Avrupa'daki devrimci işçi hareketi, bu büyük çıkışlarına rağmen elle tutulur bir başarı sağlayamaz ve ezilir.

Lenin. 1905'te yayımlanan İki Taktik adlı eserinde, proleteryanın demokratik devrimde önder olabileceği ve olması gerektiği, ancak bu siyasal görevi başarabilmesi için köylülüğün katılımının şart okluğu: 1916'da yayımlanan Emperyalizm kitabında ise, emperyalizm çağında sömürge ve bağımlı ülkelerdeki devrimci bunalımın gittikçe şiddetlenmekte olduğu çözümlemelerini yapmıştı. Ne var ki, Bolşevik Partisi'nin ne Mart 1919'da toplanmış olan 8. kongresi, ne de 1920 Mart'ındaki 9. kongresi, -partinin sahip olduğu yukarıda sözü edilen yetkin kurumsal temele rağmen,- parti programına ulusların kendi kaderini tayin hakkına ilişkin bir madde koymasının dışında, Doğu'daki mücadele ve durum hakkında henüz herhangi bir saptama ve çözümlemede bulunmaz.

Bu sıralarda Galiyev, yayımcısı bulunduğu dergide yayımlanan "Toplumsal Devrim ve Doğu" başlıklı makalesinde, konunun önemini şu dikkat çekici cümlelerle ifade eder: "Şu an yüzleşmemiz ve hızla çözümlememiz gereken pratik sorunlardan biri de 'Doğu Sorunu'dur. Bu sorun Dünya Sosyalist devriminin doğal gelişmesi içindeki kaçınılmaz evrelerden biridir." (...) "Milletlerarası sınıf mücadelesinin Doğu'da alacağı muhtemel somut biçimleri incelemeliyiz ve bütün sonuçlarıyla birlikte onunla olan ilişkimizi bir kerede tümden tanımlamalıyız. Yine bu bakımdan, ancak Batı'daki sosyalist devrimin felakete uğradığı andan itibaren, bizzat olayların gelişiminin (Almanya'da Spartakislerin yenilgisi, Rusya'nın iç işlerine müdahaleyi protesto eden genel grevin başarısızlığı ve Macar Sovyet Cumhuriyeti'nin düşüşü) bizi Doğu'nun katılımı olmadan milletlerarası sosyalist devrime ulaşmamızın

---

[6] A. Bennigsen, C. L. Quelquejay, age, s. 95. Kazan ihtiyat taburu Türkistan Cephesine yetmiş tane piyade bölüğü sağlarken, Ukrayna'ya karşı Alman emperyalist saldırısı sırasında Tek bir maden işçileri birliğinde 6000'i aşkın Tatar kızıl muhafızı yer alır. A. Bennigsen, S. Enders, age, s. 170–171.

[7] Milliyetlerin Yaşamı.

mümkün olmadığı basit gerçeğini kabullenmeye zorladığı bir sırada, hareketlerimiz az çok belirgin bir nitelik kazanmaya başlamıştır"[8] der.

Galiyev'in aynı dergide 1919'da yaptığı çözümleme ve saptamalar ile Bolşevik Partisi'nin o zamanki çizgisine yönelttiği eleştiriler, bütün bir 20. yüzyıl tarihinin ana gelişim çizgisini embriyon olarak içerdiği gibi, Lenin'in ulusal sorun ve emperyalizmle ilgili olarak 20. yüzyılın başından başlayarak o zamana kadar ortaya koymuş olduğu tahlil ve görüşlerle de uyum halindedir.

Bu noktada Lenin'in, 1914 yılında kaleme aldığı ve kültürel-ulusal özerklik talebinin ulusların kendi kaderini tayin hakkı ilkesinin özüyle çelişmediği görüşünü eleştiren "Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" adlı makalesi ile Roza Luxemburg'un bu ilkeyi yadsıyan görüşünü mahkûm eden makaleleri; 1916 yılında yazdığı ve 20. yüzyılın en önemli siyasal gerçekliğinin: "... sosyal demokrasinin, program, emperyalizm koşullarında, temel, esas ve kaçınılmaz bir şey olarak ulusların ezen ve ezilen uluslara ayrılması" gerçekliğinin ilk kez ifade edildiği "Sosyalist Devrim ve Ulusların Kendi Kaderini Tayin Hakkı" başlıklı makalesi ve yine ulusal kurtuluş hareketleri ile genel olarak demokratik hareketlerin tarihsel süreç açısından taşıdıkları önemin tahlil edildiği, ünlü "Marksizmin Bir Karikatürü ve 'Emperyalist Ekonomizm' Üzerine" başlıklı makalesi özellikle anımsanmalıdır.

Hintli M.N. Roy, Komintern'in 1920 yılındaki II. Kongresinde, ulusal çıkarlarla sınıfsal çıkarları karşı karşıya getirerek şu görüşleri dile getirir: "Hindistan'daki kitleler ulusal bir ruh taşımıyorlar. Onlar sadece doğası toplumsal ve ekonomik olan sorunlarla ilgilidirler… Geniş kitleler açısından bakıldığında, Hindistan'daki devrimci hareketin şimdiye kadar ulusal kurtuluş hareketi ile hiçbir ortak yanı olmamıştır."[9] Bilindiği üzere Roy'un tezleri Lenin tarafından eleştirilir ve reddedilir. Ancak, düşünsel tabloyu tamamlarlar ve o zamanki genel düzey hakkında fikir edinilmesine olanak tanıdıklarından önemlidirler.

Şimdi, sözkonusu kongreden 1 yıl önce Galiyev in yazdıklarına geliyoruz. Galiyev, Avrupa devrimi beklentisinin hatalı olduğu eleştirisini yapar: "Fakat taktik bir anlamda devrimin bu gelişme süreci yanlış bir şekilde yönetildi. Bazı dışsal tezahürlerinde (Almanya'daki Spartakist kalkışma, Macar Devrimi vb.) doğru gibi görünse de, bütünsel bakımdan tek yanlı bir niteliği vardı. Bu tek yanlılık, önderlerin hemen hemen tüm dikkatlerinin Batı'ya yönelmesi olgusundan ibaretti. (...) Fakat Batı Avrupa burjuvazisi tarafından köleleştirilen Doğu bir buçuk milyarlık nüfusuyla birlikte unutulmuştu."

Aşağıdaki satırlar da 1919 tarihini taşıyor: "Bugünün 'özgürlük sever' Amerika'sının, 'ilerleme ve teknoloji' şeklindeki 'kozmopolit kültürü' ile birlikte oluşabilmesi için on milyonlarca Amerika ve Afrika yerlisinin telef olması ve İnkaların zengin kültürünün yeryüzünden tamamen silinmesi gerekmiştir. Chicago, New York ve diğer kentlerin mağrur gökdelenleri insanlık düşmanı plantasyon sahiplerinin işkence ettiği 'Kızılderililer'in ve Zencilerin kemikleri ve İnkaların yakıp yıkılan kentlerinin tüten harabeleri üzerinde inşa edilmiştir."

Galiyev devam ediyor: "Doğu'daki milletlerarası sosyalist devrimin gelişmesinin hiç bir durumda kendini sadece Batı emperyalizmini iktidardan alaşağı etmekle sınırlamaması, aksine daha da ileriye gitmesi gerektiğini bir an dahi unutmamalıyız."[10] Galiyev ikinci aşamanın feodalizmin tasfiye edilmesi olduğunu belirtir ve vurgular.

---

[8] Aktaran A. Bennigsen, S. Enders, age, s. 157-158.
[9] Harkishan Singh Surjeet, An Outline History Of the Communist Movement In India, New Delhi, 1993.
[10] A. Bennigsen, S. Enders, age, s. 159, 160, 61, 162.

Galiyev'in kişiliğinde bir bilimsel sosyalistin engin uzak görüşlülüğü ile karşı karşıyayız: 1919'da yazılmışlardır, fakat yukarıdaki satırlarda Çin ve Vietnam ulusal demokratik devrimlerini, Kemalist devrimi, Küba devrimi ve ayağa kalkan Afrika'yı resmi geçit yaparken görürüz. Yine bu satırlarda bugünün Amerika'sını aynı makyajla arzı endam ederken görürüz.

Galiyev'in bu yıllardaki bilimsel sosyalist konumu sağlamdır. Lenin'in emperyalizm ve ulusal soruna ilişkin görüşlerini özümlemiştir ve 20. yüzyıldaki mücadelenin gelişim seyrine ilişkin dâhiyane çıkarsamalar yapmaktadır.

Ancak, mücadele gelip, Çarlık Rusya'sından devralınan ulusal sorunların çözümüne dayanınca yol ayrımına varılmış olur. Ayrılığın dayandığı temelleri daha iyi anlayabilmek için Şubat Devrimi öncesi Rusya'sına ve ezilen halkların durumuna bir göz gezdirmek gerekiyor.

Kısa Rusya Tarihi ve Ezilen Milliyetler

Lenin Çarlık Rusya'sını "uluslar hapishanesi" olarak niteler, Çarlık otokrasisi altında, emekçi halkın tümü, güç bir hayatın açılarına katlanmak zorundadır. Ama Rus olmayan emekçi insanların durumu, bunlar aynı zamanda ağır bir ulusal ezme siyasetinin de hedefi olduklarından, çok daha dayanılmazdır. Siyasal eşitsizlik, keyfi yönetim ve kültürel baskı, fetih politikası izleyen çarların başvurdukları başlıca yollardı.

Doğu Avrupa'da Volga boylarında kurulmuş bir Moğol-Türk devleti olan Altınordu Devleti 16. yüzyılın başında ortadan kaldırılır. Bundan önce Ruslar prenslikler halinde bu devlete bağımlı bulunuyorlardı. 16. yüzyıldan başlayarak Rus Çarları, orta ve aşağı Volga boylarını, Pasifik kıyılarına kadar Sibirya'yı, Ukrayna'nın Dinyeper'in doğusuna kadar uzanan Steplerini egemenlikleri altına aldılar. 17. yüzyılın sonuna kadar Estonya, Letonya ve Finlandiya ile birlikte Hazar Denizi kıyıları, Kırım, Baserabya ve Varşova dâhil Polonya'nın bir kısmı ele geçirilir:

"Çift başlı kartal o sinsi gölgesini, Baltık kıyılarından Kafkas dağlarına, Ukrayna'nın güneşli Steplerinden Orta Asya'nın çöllerine ve Uzakdoğu'nun tepelerine kadar uzanan geniş Rus İmparatorluğu'nun üzerine düşürmüştü."[11]

Direnme gösterildiği zaman, Çarlık hükümetleri, fethedilmiş bölgelerdeki yerli halkları yok etmekte ya da başka yerlere sürmekte tereddüt etmiyorlardı. Yerli halkın ellerinden alınan topraklar, Rus subayları ile toprak ağaları arasında bölüşülüyordu. Böylece, Orta Asya'da Kafkasya'da ve Kırım'da Çar ile prenslere ait büyük malikâneler kuruluyordu. O bunlarla birlikte "Ortodoks kilisesinin rahipleri bölgeye doluştular ve süngü ile altının hakkını kutsal haçın önünde takdis ettiler."[12]

İlhak edilen bölgeler, giderek kapitalist sömürgeye dönüştürülüyor ve Rus sanayiinin hammadde kaynakları haline getiriliyorlardı. Sömürgeciliğin ideolojik payandası ise Ortodoks misyonerliği idi: "Ortodoks kilisesinin boyunduruğu, üç buçuk yüzyıl boyunca, Rusya'daki Müslüman halklar üzerinde ağır bir biçimde duyuldu."[13]

Öte yandan, Ruslaştırma politikasının amansızca sürdürülmesinin yanı sıra. Yahudi halk üzerindeki dayanılmaz baskıdan ve Orta Asya'daki nüfus üzerindeki vergilendirmenin

---

[11] Sovyetler Birliğinde İç Savaşın Tarihi-I. Gorki, Molotov, Vorosilov, Kirov, Zhadanovy, Stalin, Yurt-Kitap Yayın, 1992, s.64.
[12] Age, s. 64.
[13] Age, s. 66.

birkaç kat arttırılmasından söz etmek gerekiyor.[14] Ve daha da önemlisi: "Çarlık Yönetimi, bir ulusu bir başka ulus üzerine kışkırtarak, ezilen uluslar üzerindeki egemenliğini güçlendiriyordu. (...) Çarlık hükümetinin, ezilen uluslara karşı güttüğü bu politika, eski Latin atasözü, 'Böl ve Yönet' ile özetlenebilir."[15]

Özetle, ezilen uluslar o zamanki Rus burjuvazisinin alaycı ifadesiyle "Çarlığın top yemleri" idiler.

Çeşitli Partiler ve Ulusal Soran

Bu tarihsel tablo içerisinde, ulusal sorunun çözümüne ilişkin önerilmesi mümkün bütün görüş ve çizgiler ortaya çıkıyor ve öneriliyorlar.

Sosyalist Devrimci Parti, federal ilkelere dayanan fakat ulusların birlikten ayrılmalarına karşı çıkan bir devleti savunurken, Polonya Sosyalist Partisi, Ermeni Daşnak Partisi ve Yahudiler arasındaki Bund Partisi; ulusal sorunu sadece kendi uluslarını etkileyen bir çerçevede ele alıp işçilerin örgütlenmesinin milliyet esasına göre yapılması gerektiğini ileri sürüyorlar. Bu partilerin ulusal sorun için önerdikleri çözüm ise ulusal-kültürel özerklikten ibaretti. Bu aynı zamanda Menşeviklerin de görüşü idi.

Ulusal Sorun ve Bolşevik Partisi

Bolşevik Partisi ise, Rus işçileri ile öteki ulusların işçilerinin aynı örgütlerde örgütlenmelerini, fakat diğer yandan Çarlık monarşisi tarafından ezilen ulusların bağımsız devlet kurma hakkını savunuyor. Bu sonuncusunun savunulması aynı zamanda, ezen ulusun kendi özgürlüğünün gereği olarak görülmektedir: "Başka halkları ezen bir halk özgür olabilir mi? Hayır. Büyük Rus nüfusun özgürlüğünün çıkarları, bu baskıya karşı mücadeleyi gerektirir."[16]

Bolşevik Partisi'nin çözümlemesine göre; modern uluslar, yükselen kapitalizm çağının ürünüdürler, İngilizler, Fransızlar, Almanlar, İtalyanlar feodal parçalanmanın üstesinden gelerek uluslar halinde birleşmişlerdir. Avrupa'nın doğusunda Moğol ve Türk istilâları dolayısıyla, merkezi devletlerin ortaya çıkması, ulusların oluşum süreçlerinin başlamasından öncedir. Bu bölgelerde ulusal devletler değil, güçlü bir egemen ulus ile bağımlı uluslardan meydana gelen Avusturya. Macaristan ve Rusya gibi çokuluslu devletler ortaya çıkmıştır. Çokuluslu devletler, ulusal baskının ve doğal olarak ulusal hareketlerin ana coğrafyasını oluşturmuşlardır.

Nihayet kapitalizmin gelişip emperyalizm aşamasına ulaşmasından itibaren, ulusal sorun genişleyerek sömürgeler genel sorunuyla birleşti; böylece, "ulusal baskı devlet içi bir sorun olmaktan çıkarak devletlerarası bir sorun, emperyalist 'büyük' güçlerin, zayii tüm haklarına sahip olmayan milliyetleri boyunduruk altına alma mücadelesi (ve savaşı) sorunu haline geldi."[17]

Yine; "Nasıl kapitalizm, ulusal baskı olmaksızın var olmazsa, sosyalizm de ezilen ulusların özgürlüğü olmaksızın var olamaz. (...) Bu nedenle, Sovyetlerin zaferi ve proletarya

---

[14] "1863 ayaklanmasından sonra Polonya'da ulusal üniversiteler İle liseler kapatılmış ve bunların yerini Rus okulları almış, hükümet daireleri, dükkânlar, sokaklar gibi yerlerde yüksek sesle lehçe konuşmak yasaklanmıştı." Bkz. age, s.67.

[15] Age, s. 70.

[16] Lenin, Seçme Eserler, İnter Yayınları, 'Ulusların Kendi Kaderlerini Tayin Hakkı Üzerine", cilt 4, s. 276.

[17] Stalin, Eserler, İnter Yayınları, Ulusal Sorunda Partinin En Yakın Görevleri Üzerine, Parti MK Tarafından Onaylanan. RKP(B) X. Parti Kongresine Tezler, cilt 5, s. 27.

diktatörlüğünün kurulması, ulusal azınlıkların haklarının güvence altına alınması için temel ön koşulu oluşturur."[18]

Sovyet devleti bu anlayışla hareket ederek 30 Ocak 1918'de ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi uyarınca Finlandiya'nın ayrılma isteğini kabul eder. Bu, tarihte görülen biricik örnektir.

Galiyev ve Ulusal Sorunda Yol Ayrımı

Sultan Galiyev'e gelince, Alexandre A. Benningsen, S. Enders Wimbush ve C. L. Quelquejay adlı araştırmacıların belirttiğine göre, sonradan "Sosyalist Erk Partisi" adını alan Türkistan Sosyalist Tüdesi'nin teorisyeni ve kurucusu olur. Erk (özgürlük) Partisi, Benningsen'e göre, Türkistanlı sosyalistlerce, Üçüncü Enternasyonal'e katılacak yerli sosyalist partilerin örgütlenmesi kararının alındığı 1919 baharında tasarlanıyor. 1920 baharında Rusya Komünist Partisi Merkez Komitesi, Komintern'e dâhil olsa bile, yerli bir sosyalist Partinin varlığının ilkelere aykırı olduğu kararını açıklar. Buna rağmen, sosyalist Erk Partisi 1926 yılına kadar varlığını sürdürür ve o yılın başında dokuz maddelik bir program oluşturur.

Bolşevik Partisinin, ulusal soruna ilişkin olarak yukarıda kısaca aktardığımız kuramsal konumu ve çizgisi göz önüne getirildiğinde, yerli sosyalist partilerle ilgili kararı bütünüyle anlaşılır bir şeydir. Bolşevik Partisi, bu kararının yanısıra, egemen ulusun varlık koşulları altında yetişmiş olup kenar bölgelerde çalışan bazı büyük Rus Sosyalistlerinin, ulusal özelliklerin ve ilgili milliyetin kültürünü, yaşam tarzını ve tarihsel geçmişini önemsemeyerek ve bazen de hiç dikkate almayarak Büyük-Rus Şovenizmi yönünde bir sapmaya yol açtıklarını buna karşılık yerli halktan sosyalistlerin ise, ağır ulusal baskı dönemini yaşamış ve bu kâbustan henüz kurtulamamış olduklarından bazen, ulusal çıkarları abartıp emekçi sınıf çıkarlarının önüne koydukları saptamalarını yapar. Ayrıca bu iki sapma arasında, büyük güç düşüncesi ve sömürge siyaseti içermekte olan birincisinin özellikle daha tehlikeli ve zararlı olduğuna dikkatler. Şunu da ekler: Birinci sapmanın yarattığı tehlike, potansiyel bir tehlike olmanın ötesinde mevcut durumla ilişkilidir.

Erk Partisi ise, Sovyetler Rusya'sında değil, fakat hâlâ Çarlık Rusya'sında yaşamaktadır:

Türkistan kentlerindeki işçi sınıfının artmakta olduğunu saptamakta; işçi sınıfı ile bu sınıfla kader birliği içinde bulunan köylülere dayanmayı amaçlamaktadır. Bağımsızlık hâlâ başlıca sorundur. Çünkü, bir emperyalist milletin proletaryası, kendi burjuvazisinin, tahakküm altında tuttuğu sömürgeler ve onların haklarına ilişkin olarak, kendisine evvelce empoze etmiş bulunduğu görüşlerden ve tutumlardan kurtulamaz ve sakınamaz. Sadece sömürge halkların katılacağı bir Sömürge Enternasyonali fikrini savunur. Bunların yanı sıra, Türkistan'daki toplumsal dönüşüm için bir demokratik program ortaya koymakla yetinir.

Ne var ki, mevcut koşullarda tek tek Sovyet Cumhuriyetlerinin birbirinden yalıtık olarak var olması, emperyalist kuşatmadan dolayı mümkün değildi. O koşullarda iki iki program çatışıyordu Sovyetler Rusyası'nın sosyalizm programı ile İngiliz ve Alman emperyalistlerinin sömürgeleştirme programları. Adına Turan sosyalizmi de dense üçüncü bir programın, o koşullarda hayat bulması olanaksızdı ve öyle de oldu. Öte yandan, "sömürge enternasyonali" fikri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ortaya çıkan bağlantısız1ar hareketi ile somutluk kazanmıştır ve bugünkü antiemperyalist mücadele açısından da dikkate değerdir.

[18] Age, s. 29.

Atatürk ve Galiyev

Şu anda ikisi de hayatta bulunmayan Doğan Avcıoğlu ve Kemal Tahir'in değinmeleri, esas olarak, konuyu Türkiye gündemine getirmiş olmaları dolayısıyla önem taşırlar. Bunlar, aşağı yukarı aynı içeriğe sahiptirler. Avcıoğlu, Galiyev'in Marksizm'i "Müslüman sömürge bir çerçeveye uydurma yolundaki ümitsiz çabalarından" söz eder.[19]

Kemal Tahir ise, Sultan Galiyev'in fikirleri ile onun mücadele arkadaşı Mustafa Suphi'nin akıbeti arasında ilişki kurmaya çalışır.[20]

Söz, konusu çabanın "ümitsiz" olmadığını bütün bir 20 yüzyıl tarihi ortaya koymuştur. Ortada hiçbir şey yoksa teori ve pratiğiyle koca bir Çin Devrimi vardır.

Cemil Meriç, etraflı ve derinliği olan incelemesinde sömürge sorununu bilimsel sosyalist düşüncenin gelişim seyri içerisinde ele alırken, Bakü'de yapılan Doğu Halkları Kurultay'ını özetler ve bu vesile ile Galiyev'in fikirlerine değinir. "Burjuva milletler proleter milletler" ayrımına bir otoriteye bağlanmak, düşünemeyeceğini kabul etmek demektir" diyerek vurgu yapar ve onun cesaretini över.[21]

Selahattin Hilâv, Roy'la birlikle Galiyev'e, bunların Doğu toplumlarının evriminin Batı toplumlarının evriminden farklı olduğu düşüncesini taşıdıkları varsayımı ile değinir ve bununla yetinir.[22] Hilâv in Galiyev'le ilgili görüşünü hangi belgeye dayandırdığını bilmiyoruz. Ancak Galiyev'in yazılarında zaman zaman "Doğu despotizminden" söz etmesi, bu görüşü doğrular nitelikte görünmektedir. Öte yandan, Galiyev'in yukarıda sözünü ettiğimiz görüşleri ile "Asya Tipi Üretim Tarzı" tahlili arasında mantıksal bir bağlantı kurmak da mümkündür.[23]

Attilâ İlhan, 1975'te: "Fakat benim kafamı bir de ne kurcalıyor bilin bakalım. Sultan Galiyev'in yarı sömürge toplumların ulusal demokratik devrim ve kurtuluş savaşlarını yorumlayan savlarıyla, Mustafa Kemal'inkiler arasındaki müthiş yakınlık!" dedikten sonra, aradan 20 küsur yıl geçiyor ve şu keşifte bulunuyor: "Bu program, bir manada Gazi'nin 'Halkçılık Programıdır ya; bir manada 'yukarıda' -yani SSCB'de- Mirseyit Sultan Galiyev'in bayraktarlığını yaptığı Müskom komünistliğinin önemli bir 'yansıması' değil midir?"[24] Hakan Reyhan ise, Mustafa Kemal Atatürk'ün yanına, Sultan Galiyev'in yanı sıra Mustafa Suphi ve Yusuf Akçura isimlerini ekliyor. Reyhan daha da ileri giderek, Galiyevist=Kemalist diye yazıyor.

Önce nesnel olmalı ve şunu saptamalıyız: Türkiye'nin ulusal demokratik devrimine önderlik etmiş bir kişilik olarak Mustafa Kemal ile Ekim Devrimi'ne katılmış ve hatırlatmak gerekiyor: "İslamcılık ve Turancılık siyasasının başarı kazandığına ve dünyayı uygulama alanı yapabildiğine tarihte rastlanamamaktadır.(...) Dünyanın bugünkü genel koşulları ve yüzyılların kafalarda ve insanların öz yapılarımda yerleştirdiği gerçekler karşısında düşçü olmak kadar büyük yanılgı olamaz. Tarihin dediği budur." (25) Sultan Galiyev arasında, tarihsel rolleri açısından bir mukayese yapmak mümkün olmadığı gibi, ideolojik ve siyasal

---

19 Bkz, Dipnot 1.
20 Bkz, Dipnot 2.
21 Bkz, Dipnot 2.
22 Bkz, Dipnot 2.
23 Rus tarihine ilişkin iki farklı tahlille ilgili olarak bkz. Doğu Perinçek, Osmanlı'dan Bugüne Toplum ve Devlet, "Politik Toplum ve Sivil Toplum" başlıklı makale, Kaynak Yayınları. Perinçek, Rus tarihine ilişkin olarak Plehanov ile Lenin arasındaki görüş ayrılığını şu şekilde özetliyor; "Plehanov ile Lenin arasındaki Rus tarihine ilişkin görüş ayrılığı toprak programlarına da yansımıştı. Lenin, toprağın millileştirilmesinden yanaydı, böylece bütün feodal kalıntılar yıkılacaktı. Plehanov ve Maslov ise, bu tarz bir 'millileştirmenin' doğrudan doğruya devlet bürokrasisini ve Asyatik devlet despotizmini güçlendireceğini düşünüyorlardı." s. 21.
24 Bkz, dipnot 3.

açıdan benzeştirilmeleri de mümkün değildir. Ama ille de böyle bir yakınlık bulmak ve kurulmak isteniyorsa, Mustafa Kemal Atatürk'e yakın olan, "Turan Sosyalizmi" hayali peşindeki Galiyev değil, Ekim Devrimi hazırlıklarına girişen ve emperyalist kuşatmaya karşı Tatar işçilerinin mücadelesini örgütleyen, onların başında savaşan Galiyev'dir.